

78 » hic diligentia, hic iuge exercitium. Cum, orate: hic eleuatio mentis in deum, hic gra-
 » tia à deo expetenda. Et subdit Marcus parabolam de homine, qui peregre proficiscis-
 » tur, dicens. ¶ Sicut homo, qui peregre profectus, reliquit domum suam: & dedit ser-
 » uis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit ut uigilet. Vigilate ergo: Nesci-
 » tis enim quâdo dominus domus ueniat: sero, an media nocte, an gallicatu, an mane: Ne-
 » cū uenerit repente, inueniat uos dormientes. Quod aut uobis dico, omnibus dico: ui-
 » gilate. ¶ Hanc nō uidetur tetigisse parabolam Matthæus: quanquam de sollicitudine
 uigilandi admonuit cap. uigesimo quarto, numero 234. Homo qui peregre profe-
 ctus est, CHRISTVS, qui in cœlum abiit. Domus, quam præsentia corporali reliquit,
 ecclesia. Serui eius, fideles quique, & maxime qui alijs præ sunt: quibus dedit potestatem
 cuiusque proprii operis: quia cuiusque distribuit dona ad proprium, secundum gradum suum,
 opus peragendum. Sed nunquid etiam dedit potestatem ad mala? Minime: nam ad ma-
 la opera non est potestas, sed impotentia. Ex domino ergo ista ad mala potestas, & ue-
 rius impotentia non est, sed ex nobis. Ianitor, pastor, uicarius CHRISTI, qui osium est,
 qui præest custodiæ ecclesiæ. Mādāt illi præ cæteris uigilare: quia eius officium est in-
 tendere præcipue, ut quisque in ecclesia manens, suum opus, & bonum quidem opus,
 cuius potestatem habet, ac donum, peragat: ne fur fores infringat, ne seruos domini sui
 à bono inturbet, ne cruentus lupo in ouile CHRISTI irrumpat. Attamen sic des-
 bet uigilare, ut & seruos omnes cogat uigilare. Vigilare, est fidei, spei, plenissimaque
 in CHRISTO fiducia, charitati, bonisque operibus accurate intendere. Dormire, est il-
 la omittere, aut ad uitia plabi. Aduēt⁹ domini particularis, dies mortis cuiusque. Nox,
 totum tempus mortalis uitæ. Serum, pueritia. Media nox, tempus mediæ uitæ, ipsaque
 iuuenta. Gallicatus, senectus. Mane, uitæ exitus. Nam ut serum, initium noctis: sic pue-
 ritia initium mortalis uitæ, & ut mane exitus noctis, & initium lucis: sic exitus uitæ, prin-
 cipium diei æternitatis, inter quæ aliæ intermediæ ætates currunt. Et hac parabola, qua
 benignissimus dominus alloquebatur apostolos, omnes suos ad finem usque mundi al-
 loquit fideles. Proinde dicit: Quod uobis dico, omnibus dico: uigilate. Ergo det no-
 bis illa infinita bonitas, de nobis infinities plusquam nos ipsi, sollicita: sic cuiusque opus su-
 um, ad quod in hoc mundo positus est, peragere: sic accurate, sic attente uigilare, ut à
 domino gloriæ, quacumque hora uenerit, audire quisque possit: Euge serue bone & fide-
 lis, quia super pauca fuisi fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini
 tui, cum quo esse maximum gaudium est, quem nosse uita æterna est, quem laudare
 gloria immensa. Ipsi ergo soli deo immortalis, incōprehensibili, inuisibili, patri & filio,
 & spiritui sancto gloria, honor, & uirtus, & nūc & per infinita seculorū secula. Amē.

C A P V T D E C I M V M Q V A R T V M

79

Rat autem pascha, & azyma post biduum, & quærebant
 summi sacerdotes & Scribæ, quomodo eum dolo tene-
 rent & occiderent. Dicebat autem: Non in die festo, ne
 forte tumultus fieret in populo. Et cum esset Bethania in
 domo Simonis Leprosi, & recūberet, uenit mulier habens
 alabastrum ungueti nardi pisticæ preciosi: & fracto alabastro effudit super
 caput eius. Erant autē quidam indigne ferētes intra semetipsos, & dicētes:
 Vt quid perditio ista ungueti facta est? Poterat enim unguētū istud uenun-
 dari plusquā trecētis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. IESVS
 autē dixit: Sinite eam, Quid illi molesti estis? Bonū opus operata est
 in me.

in me. Semper enim pauperes habetis uobiscū, & cum uolueritis, potestis
 illis benefacere: me aut non semper habebitis. Quod habuit, hæc fecit: præ
 uenit ungere corpus meum in sepulturam. Amen dico uobis, ubicunq; præ
 dicatum fuerit euangelium istud in uniuerso mundo, & quod fecit hæc, nar
 15 ratur in memoriã eius. ¶ Et Iudas Scariothis unus de duodecim abiit ad 80
 summos sacerdotes, ut proderet eum illis. Qui audiētes, gauisi sunt, & pro
 miserūt ei pecuniam se daturus. Et quærebat quomodo illū opportune tra
 deret. ¶ Et primo die azymorū, quando pascha immolabāt, dicunt ei disci
 20 puli: Quō uis eamus, & paremus tibi ut manduces pascha? Et mittit duos 81
 ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in ciuitatē, & occurret uobis homo lagenā
 aquæ baiulās. Sequimini eū: & quocūq; introirerit, dicite domino domus,
 quia magister dicit: Vbi est refectio mea, ubi pascha cū discipulis meis man
 ducem? Et ipse uobis demonstrabit cœnaculum grande stratum, & illic pa
 25 rate nobis. Et abierunt discipuli eius, & uenerunt in ciuitatem, & inuenerūt 82
 sicut dixerat illis, & parauerunt pascha. ¶ Vespere autem facto, uenit cum
 duodecim. Et discumbētibus eis & manducantibus, ait IESVS: Amē dico
 uobis, quia unus ex uobis tradet me, qui manducat mecum. At illi cœperūt
 cōtristari, & dicere ei singulatim: Nunquid ego? Qui ait illis: Vnus ex duo
 30 dit sicut scriptum est de eo: uæ autem homini illi per quem filius hominis
 tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille. ¶ Et manducantibus 83
 illis, accepit IESVS panem: & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait illis:
 Sumite, Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis.
 Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamen
 35 ti, qui pro multis effundetur. Amen dico uobis, quia iam non bibam de
 genimine uitis, usque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno dei.
 Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum. Et ait eis IESVS: Omnes
 scādalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: Percutiam pastorē,
 & dispergētur oues. Sed postquā surrexero, præcedam uos in Galilæam.
 40 ¶ Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Et ait 84
 illi IESVS: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus
 uocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur: Et si
 oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autē & omnes
 dicebant. Et ueniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis
 45 suis: Sedete hic donec orem. Et assumit Petrum & Iacobū & Ioānem secū,
 & cœpit pauere & tædere. Et ait illis: Tristis est anima mea usq; ad mortē.
 Sustinete hic & uigilate. Et cum processisset paululum, procidit super ter
 ram: & orabat, ut si fieri posset, transfiret ab eo hora, & dixit: Abba pater, o
 50 mnia tibi possibilis sunt, transfer calicem hunc à me. Sed non quod ego uo
 lo, sed quod tu. Et uenit, & inuenit eos dormiētes. Et ait petro: Simon dor
 mis? Non potuisti una hora uigilare? Vigilate & orate, ut nō intretis in ten

tationē. Spiritus quidem promptus est, caro uero infirma. Et iterum abiēs, orauit, eundem sermonem dicens. Et reuersus, denuo inuēnit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant quid responderent ei. Et uenit tertio, & ait illis: Dormite iā, & requiescite. Sufficit. Vēnit hora, 55
 ce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: Ecce qui me tradet, pp̄e est. Et adhuc eo loquēte, uenit Iudas Scarioth unus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & lignis, missi à summis sacerdotibus & Scribis & senioribus. Dederat autē traditor eius signum eis, dicēs: Quencunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute. Et cum uenisset, statim accedēs ad eum, ait: Aue rabbi. & osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt eum. ¶ Unus autē quidā de circumstantibus educens gladium, percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculā. Et respondēs IESVS, ait illis: Tanquam ad latronē existis cum gladiis & lignis comprehendere me? Quotidie eram apud uos in tēplo 65
 docēs, & non me tenuistis. Sed ut impleātur scripturā. Tunc discipuli eius relinquētes eum, omnes fugerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum, amictus sindone super nudo, & tenuerūt eum. At ille reiecta sindone, 86
 nudus profugit ab eis. ¶ Et adduxerunt IESVM ad summum sacerdotem, & conuenerunt omnes sacerdotes & Scribæ & seniores. Petrus autem à longe secutus est eum usq; intrò in atriuū summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. Summi uero sacerdotes, & omne concilium quærebāt aduersus IESVM testimoniū, ut eum morti traderēt: nec inueniebant. Multi autē testimonium falsum dicebant aduersus eum: & conuentientia testimonia non erant. Et quidam surgentes, falsum testimoniū fere 75
 bant aduersus eum, dicentes: quoniam nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manufactum, & post triduum aliud non manufactum ædificabo. Et non erat conueniens testimonium illorum. Et exurgēs summus sacerdos in medium, interrogauit IESVM, dicēs: Non respondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciūtur ab his? Ille autē tacebat, & nihil respon 80
 dit. Rursū sūmus sacerdos interrogabat eū, & dixit ei: Tu es CHRISTVS filius dei benedicti? IESVS autē dixit illi: Ego sum, & uidebitis filium hominis sedētem à dextris uirtutis dei, & uenientem cum nubibus cœli. Summus autē sacerdos scindens uestimēta sua, ait: Quid adhuc desyderamus testes? Audistis blasphemiam. Quid uobis uidetur? ¶ Qui omnes cōdemna 85
 uerunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidam cōspuere eum, & uelare faciē eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei, prophetiza. & ministri alapis eum cædebant. ¶ Et cum esset Petrus in atrio deorsum, uenit una ex ancillis summi sacerdotis: & cum uidisset Petrum calefacientem se, aspiciēs illū, ait: Et tu cum IESV Nazareno eras. At ille negauit, dicēs: Neque scio, ne 90
 que noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit. Rursus autem cum uidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus, quia hic ex illis est

illis est. At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus qui astabant, dicebat Petro: Verè ex illis es: nam & Galilæus es. Ille autem cœpit anathematizare & iurare, quia nescio hominè istum quem dicitis. Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus uerbi quod dixerat ei IESVS: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

ANNOTATIONES BREVES LXX. CIRCA LITERAM CAP. XIII.

3	in die festo ἐν τῇ ἑορτῇ	22	refectio — mea: ὁ κατ'ἀλυσμα	οὗ	
	in festiuitate		diuerforium	46	pauere & tædere. ἐκθαμβῆσαι ἢ ἀδημονεῖν
4	fieret in populo ἕσται τῷ λαῷ	23	cœnaculum ἀνώγειον		expauescere & gra-
	fiat populi	23	stratum * ἔτοιμον paratum: — &	47	uiter angi. Sustinete μείνατε
6	spicati πισικῆς	28	Nunquid ego? Ὁ ἄλλος, μή τι ἐγώ;	49	Manete non quod ego uolo,
	pisticæ, fidelis, probatae	28	Qui * ἀποκριθεὶς respondēs,		sed quod οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί
7	intra semetipsos πρὸς ἑαυτοὺς	29	qui intingit ὁ ἐμβαπθόμενος	55	nō quid ego uolo, sed iam: (quid,
	apud sese	29	anceps ad p̄sēs & im-		ὁ λοιπὸν
8	Vt quid εἰς τί	29	mecū — manū (perf.	56	de cætero qui me tradet, ὁ πρὸς ἀδιδόμενος
	Ad quid	29	in catino. — Et		præfens.
8	enim — unguentum	31	tradetur. πρὸς ἀδιδόμενος	57	Et * εὐθέως continuò
12	habebitis. ἔχετε		præfens. & infra.	57	Iudas — Scarioth
	præfens. & infra.	33	Sumite, * φάγετε comedite.	58	lignis, — missi
14	& quod ἢ ὁ	35	effundetur. ἐκχυνόμενον	59	traditor eius ὁ πρὸς ἀδιδόμενος αὐτοῦ
	& id quod relatiuum.	35	præfens.	59	quī tradebat eum signum σύσημον
15	in memoriam εἰς μνημόσυνον	37	hymno dicto, ὑμνήσαντες	60	symbolum ducite caute, ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς
	in monumentum		cum hymnū dixissent, plurale.		abducite tuto, abducite secure.
15	eius. αὐτοῦ	38	in me — in nocte ista:	61	ait * αὐτῷ illi, — Aue
	foemininum.	42	amplius loquebatur. ἐκ περιωσῆ ἔλεγε	61	rabbī * ῥαββί rabbī.
15	Scariothis ὁ ἰσκαριώτης	42	ex abūdanti dicebat.	62	In IESVM: ἐπ' αὐτῷ
	Iscariotes	42	Etsi μᾶλλον ἔαρ		in eum
16	proderet πρὸς ἀδῶ		Immo si	62	circumstantibus, τῶν παρεσκηότων
	traderet	43	me — simul		astantibus
18	discipuli * αὐτοῦ sui.	44	cui		
20	lagenam κεράμιον				

	& infra.	74	conuenientia	90	Nazarenò
66	Tunc καὶ & - discipuli eius		ἴσα æqua,	90	Nec scio, nec noui
67	Adolescens νεανίσκος diminutiuum.		sufficientia, bona	91	particulæ permutatæ.
68	tenuerunt eum * οἱ νεανίσκοι adolescentuli.	77	post triduum διὰ τριῶν ἡμερῶν per triduum		ante atrium: εἰς τὸ προαύλιον in uestibulum atrij
70	& conuenerunt Ἐ συνερχονται & conueniunt * αὐτῷ ad eum	78	Et non Ἐ οὐδὲ * οὕτως Et ne sic quidem	94	Galilæus es. * ἢ ἡ λαλιὰ σου ὁμοιάζει & loquela tua assimila
70	sacerdotes οἱ ἀρχιερεῖς summi sacerdotes	80	ad ea quæ tibi obijci untur ab his: τί οὗ τοίους καταμαρτυροῦσιν;	94	anathematizare (τυρ. ἀναθεματίζεω detestari
71	ministris - ad ignem,		Quid isti aduersum te testantur?	95	nescio οὐκ οἶδα non noui
72	calefaciebat - se: θερμαινόμενος calefiebat * πρὸς τὸ φῶς ad lucē	82	filius - dei	95	statim ἐκ δευτέρου secundo,
74	Multi autem ἄλλοι enim	83	uirtutis - dei		iterum
		84	desyderamus ἄξιον ἔχομεν opus habemus	97	Et cœpit flere. ἢ ἐπιβαλὼν ἑκλάσας Et prorupit in fletum.

COMMENTARIUS IN CAPVT QVARTVM DECIMVM.

Odem die, id est tertio post sabbatum, qui Marti adscribitur, & ecclesiastico more feria tertia dicitur, è monte oliueti concessit dominus Bethaniam (hac enim illuc erat uia) ubi honorificam cum Simone leproso, & Lazaro, & quibusdã alijs amicis suis celebrauit cœnam, quæ nouissima fuit, quam cum illis amicis suis fecit. Sed & tunc principes sacerdotũ, cũ Scribis & Phariseis facto concilio decreuerant eum perdere: & iam ipsi quærebant quomodo eum dolo tenerent, & occiderent. Quod aperit Marcus, dicens. ¶ Erat autem pascha, & azyma post biduum, & quærebant summi sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, uenit mulier habens alabastrum unguenti nardi pisticæ preciosi: & fracto alabastrum, effudit super caput eius. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est: Poterat enim unguentum istud uælundari plusquam trecetis denarijs, & dari pauperibus. Et fremebat in eã. IESVS autem dixit: Sinite eam: Quid illi molesti estis: Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis uobiscũ, & cum uolueritis, potestis illis benefacere: me autem nõ semper habebitis. Quod habuit, hæc fecit: præuenit ungere corpus meum in sepulturam. Amẽ dico uobis, ubicunq; prædicatum fuerit euangelium istud in uniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriã eius. ¶ Cum ait, Erat autem pascha & azyma post biduũ: hoc incipiendo à postero die intelligit. Nã biduo post tertiam illã feriã, interceptis scilicet quarta quinta & sexta ferijs, erat pascha & azyma, id est esus agni paschalis, & panũ azymorũ, hoc est nõ fermentatorũ: in uespera scilicet, qua parasceue sabbati incipiebat, id est (diẽ à uespera more Hebræorũ incipiẽdo) incipiẽte sexta feria, & in

& in crepusculo exordij diei Veneris, quando & dominus pascha suam cum discipulis suis absoluit, ut in Matthæi uigesimo sexto cap. numero 245. uisum est. Vbi, sed paulo ante numero 239. & de dolo summorum pontificum, & pharisaorum inito consilio idem Matthæus meminit. Necnō de cœna domini in domo Simonis leprosi: nō tunc quidē leprosi, sed qui olim (nā gratia CHRISTI saluatoris, qui omnia saluat, eum sanauerat) talis fuerat: quando quidē qui adhuc tali foeditate laborabāt, ab aliorū & consuetudine & loco arcebantur, neq; cuiq; è mundis licebat cum huiusmodi cibum, potum ue sumere. Ergo prius leprosus fuerat: tunc autem nō erat, sed mūdus, & ipsis quoq; mundis mūdior: sic enim mūdi sunt, quos CHRISTI IESV summa mūdauit benignitas. De cœna (inquā) quæ à domino celebrata est cū huiusmodi Simone olim leproso, & (ex Ioanne) Lazaro olim mortuo multū foetido & corrupto, sed tūc rediuiuo, odoro, & incorrupto, & quibusdā alijs amicis suis, ministrante Martha, & ungente Maria sorore eius: tanquam mundo per ipsum mundato & sanato uiuificatoq; , à modo præsentiā corporali subtracta, & peregrinatione mortali finita, ualedicturo. Quid enim designat Simon, nisi ex se immūdum genus nostrum: Quid Lazarus, nisi ipsum idem mortuum, & grauissimis peccatis tabefactum atque corruptum: Quid CHRISTI in eos præcedens beneficium, nisi redemptionem omnium & à peccatis & à morte ipsa, qui ad gratiam eius uenerunt: Quid cœna illa, nisi quod uocat eosdem quos mundat ac suscitāt ad cœnam uitæ æternæ, ad cœlestes delicias, & gaudia paradisi interminā: Quid ministeriū Marthæ, nisi eorū qui hic in uita actiua sanctē uersati fuerint, cœlestium deliciarum participationē: Quid Mariæ sororis eius unguenti preciosi effusio, nisi redolentissimam contemplantium in cœlesti illa regia, ante deum cōuersionem: Quid indigne ferentes, nisi reprobos, quos etiam in line mundi felicitas, & gloria bonorum torquebunt: Quod aut mulier, quæ tulit alabastrum unguenti *νάριδος πισικῆς πολυτελοῦς*, id est nardi pisticæ preciosi, Maria soror Marthæ & Lazari extiterit, extra omnem controuersiam est. Porro cum dominus dixit: Præuenit ungere corpus meum in sepulturam: insinuauit tempus sepulturæ suæ esse propinquum, ut reuera erat. Nam biduo exacto sexta feria citra initium noctis, id est principiū sequentis diei, sepultus est. Et cum subiunxit: Amen dico uobis, ubique prædicatum fuerit euangelium istud in uniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius. hoc uoluit rependi gratiæ Mariæ sororis Marthæ, ut hæc unctio, qua ipsa dominū unguento perfudit, in toto mundo narretur in memoriam ipsius Mariæ. Quod & fit, ubicūque gentium hoc (à quocunq; id fiat) legitur euangelium (hoc enim uoluit deus in memoriam illius esse) etsi qui legunt, aut audiunt, aut de eo loquuntur, non intelligāt: hic enim est euangelij spiritus. Sed quid hoc nobis monstrat, nisi in illa summæ beatitudinis cœna, iustos in memoria esse æterna: & malorū indignationem eos lædere non posse: sicut scriptum est: In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Et quomodo timerent, quos deus ipse defendit: Et hæc defensio & gratiæ repensio, contra indignationem eorum, qui in eā fremebāt, adiecta est: ut omnia & cœlestia & inferna ad gloriæ beatorū cumulum adijcere intelligantur. Sed quæ hic tangit Marcus, eadem habet Matthæus cap. uigesimo sexto, numeris 241. 242. Deinde adijcit Marcus de Iuda indignante, maxime ob unguenti effusionem: & subinde forsan ob Mariæ sororis Marthæ excusationem: & quia prædictum fuit à domino memoriam illius non esse intermorituram: id enim illius indignationē augere potuit, quando quidē malis iustorum gloria et dei acceptatio erunt in tormentū. De Iuda igitur sic subdit Marcus, dicens. ¶ Et Iudas Iscariotes unus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis. Qui audientes, gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat quomodo illum opportune traderet. ¶ Summi sacerdotes audientes Iudam uolentem prodere re-

De maria sorore marthæ & lazari.

Psal. 112.

86

gem gloriæ, gauisus sunt. Et quid hoc, nisi dæmoniorū principes, de indignatione, ira, inuidia, insaturabili cupiditate, furia damnatorū gaudere: et si ipsi simili miseria teneantur, id est indignatione perpetua, implacabili iracūdia, inuidia insanabili, & cæteris id genus, quibus nunquā emori uolentes perpetuò moriuntur pestibus. Sed de hoc Iudæa (qui uidetur quarta feria, id est die Mercurij fuisse) ad summos pontifices accessit, principē potestatis tenebrarū repræsentātes, cuius & ipsi uices gerebant, Matthæus cap. uigesimosexto, numero 243 expressit abūde. Nunc de symbolico pascha domini, prosequitur Marcus, dicens. ¶ Et primo die azymorum, quando pascha immolabant, dicūt ei discipuli: Quō uis eamus & paremus tibi, ut manduces pascha? Et mittit duos ex discipulis, & dicit eis: Ite in ciuitatē, & occurret uobis homo lagenā aquæ baiulans: sequimini eum, & quocunq; introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Vbi est refectio mea, ubi pascha cū discipulis meis manducet? Et ipse uobis demonstrabit cœnaculū grāde, stratū: et illi e parate nobis. Et abierūt discipuli eius, & uenerunt in ciuitatem, & inuenerūt sicut dixerat illis, & parauerūt pascha. ¶ Quæ dicitur hic prima dies azymorū: Certè dies qua panes azymi in ea qua incipiebat uespera, comedebantur, & agnus paschalis immolabatur, mactabatur, parabatur que ut comedere nocte illa. Et hæc dies erat feria sexta, quæ & dicitur dies Veneris: qua incepta, pascha & azyma nocte comedebantur, sicut scriptum est Exodi cap. duodecimo: Septem diebus azyma comedetis. Et subditur: Dies prima erit sancta ac solennis: quod & insinuat euangelista cum ait: Primo die azymorum, quādo pascha immolabant. ¶ At dices, die Iouis interrogatus dominus à discipulis, ubi parat pascha, misit eos in Hierusalem, quare dies azymorum etiam dies Iouis dicebatur. Vtrūque inuis inficias. Nam cœpta parasceue interrogatus est dominus, & misit discipulos, forte sollicitos ne ipse cœpta die azymorum minime recordaretur, aut certe tardius æquo, pascha necessario immolandum: ostendens illis providentiam nihil fugere posse: quod melius eis insinuauit cœpta iam uespera se solcite aduentibus, quā si citius: ipse em erat ipsa prouidentia. Sed adijcies: si feria sexta fuit dies immolationis & comestionis paschæ: ergo debuit esse sancta & solēnis. Fuit profecto & supra omnes, quæ unquā fūere: et si Iudæi tantam celebritatē non agnouerunt. Nā sexta illa feria, & symbolicum, & uerum pascha celebratū est, & quod erat omniū ueritas. & ideo maxime sancta & solēnis fuit, in cuius cœlitus iuducta nocte dominus trāsijt ad inferos, & percussit primogenita malignarum potestatum: & in cunctis dijs Aegypti fecit iudiciū, ut in Exodo scriptum est. ¶ At dices, quomodo ergo Iudæi feria illa sexta pascha suam nō celebrarunt, sed id in sabbatū reiecerunt? Sunt qui ita opinentur: at nos longe aliter sentimus, ut in Ioanne cap. decimo octauo, annuente ac aspirante deo plenius dicaturi sumus. Nonnihil tamē de hac celebratione, & mystici & ueri paschæ, iam anno tauimus Matthæi capite uigesimosexto, numero 245. Et quando, quo uere tempore uenerit dominus māducare pascha in Hierusalem (nō enim alibi licebat) ait Marcus,

81

» bant, dicūt ei discipuli: Quō uis eamus & paremus tibi, ut manduces pascha? Et mittit duos ex discipulis, & dicit eis: Ite in ciuitatē, & occurret uobis homo lagenā aquæ baiulans: sequimini eum, & quocunq; introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Vbi est refectio mea, ubi pascha cū discipulis meis manducet? Et ipse uobis demonstrabit cœnaculū grāde, stratū: et illi e parate nobis. Et abierūt discipuli eius, & uenerunt in ciuitatem, & inuenerūt sicut dixerat illis, & parauerūt pascha.

Nota Chrii cœpta pasche post occasum solis Iouis edebat pascha.

Exod. 12.

» dicens. ¶ Vespere autem facta, uenit cum duodecim. Et discumbentibus eis & māducantibus, ait IESVS: Amen dico uobis, quia unus ex uobis tradet me, qui māducat mecum. At illi cœperunt cōtristari, & dicere ei singulatim: Nunquid ego? Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Et filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de eo: uæ autem homini illi per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille. ¶ Vespere autem facta, id est cœpta sexta feria, quæ Hebræorum more à uespera incipit, & finit in altera uespera: exclusa tamen altera uespera, sicut scriptum est: Et factum est uespere & mane, dies unus. Et eadem quæ hic dicuntur, prosecutus est Matthæus capite uigesimosexto, numero 246. Mox subdit Marcus, quomodo instituit dominus sacrificiū nouæ legis, dicens,

82

» ¶ Et manducantibus illis, accepit IESVS panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait illis

Gen. 1.

» tamen altera uespera, sicut scriptum est: Et factum est uespere & mane, dies unus. Et eadem quæ hic dicuntur, prosecutus est Matthæus capite uigesimosexto, numero 246. Mox subdit Marcus, quomodo instituit dominus sacrificiū nouæ legis, dicens,

83

» ¶ Et manducantibus illis, accepit IESVS panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait illis

ait illis

ait illis: Sumite: Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Amen dico uobis, quia iam non bibam de genimine uitis, usque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno dei. Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum.

Et ait eis IESVS: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista, quia scriptum est: Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Sed postquam resurrexero, precedam uos in Galilæam. ¶ Hoc sacrificium, noua cœna domini est. Et est monumentum perenne transitus domini. Quotienscunque enim (inquit apostolus) manducaueritis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec ueniat. Et hoc sacrificium, uerum pascha nostrum est (iterum dicente Paulo: Etenim pascha nostrum immolatus est CHRISTVS) aut ueri paschæ nostræ usque ad aduentum domini, mundique consummationem commemoratiuum: per quod omnes fideles ab opacitate tenebrarum, & potestate tyranni, qui regnat super omnes filios superbie, liberati sunt. Et ex Ioanne intelligitur dominus ante lauisse pedes discipulorum, quam eos omnium sacratissimi, augustissimi & summè uenerandi mysterij fecerit participes: per quod insinuauit, nos mundos esse oportere, tam interius quàm exterius, si digne ad hoc mysterium accessuri sumus. Ad quod omnes apostoli digne accessere, excepto Iuda, qui intrinsicus scelerata conscientia, dei etiam testimonio, immundus erat. Et nihilominus ausus est sanctum panem manducare, & sanctum, quem traditurus erat, sanguinem bibere. Et biberunt (inquit) ex eo omnes. Et hoc insuper indicium est, dominum omnes uoluisse lauare intus forisque, id est in anima & in corpore, tam à mortiferis quàm à leuibus noxis, & pro omnibus tam mundis quàm immundis, tam pijs quàm impijs, tam sanctis quàm sceleratis suum corpus & suum sanguinem tradidisse: ut qui omnes, quatenus ad se suamque summam benignitatem pertineret, uellet fieri æternæ salutis participes, & in seipso uitæ nūquam desitutæ omnimodum inuenire subsidiū.

Et quæ hic tractatur, similia sunt ijs, quæ Matthæus habet cap. uigesimo sexto, numeris 247. & duobus sequentibus. Mox subiungit Marcus de contradictione Petri uerbis domini, dicens. ¶ Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Et ait illi IESVS: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priusquàm gallus uocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant. Et ueniunt in prædium, cui nomen Gethsemani, & ait discipulis suis: Sedete hic donec orem. Et assumit Petrum & Iacobum & Ioannem secum, & cœpit pauere & tædere. Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Sustinete hic & uigilate. Et cum processisset paululum, procidit super terram, & orabat ut si fieri posset, transiret ab eo hora, & dixit: Abba pater, omnia tibi possibilis sunt, transfer calicem hunc à me: sed non quod ego uolo, sed quod tu. Et uenit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon dormis? Non potuisti una hora uigilare? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro uero infirma. Et iterum abiens orauit eundem sermonem dicens: Et reuersus, denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant quid responderet ei. Et uenit tertio, & ait illis: Dormite iam & requiescite. Sufficit, Venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum, Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, propè est. Et adhuc eo loquente, uenit Iudas Iscariotes unus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs & lignis, missi à summis sacerdotibus & scribis & senioribus. Dederat autem traditor eis signum, dicens: Quocumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute. Et cum uenisset, statim accedens ad eum, ait: Aue rabbi. & osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt eum. ¶ Quod hic dominus dixisse narratur: Priusquam galilæus uocem bis dederit, ter me negaturus es: nihil aduersatur ei quod ait Matthæus

1. Corin. ii.

1. Corin. 5.

Ioan. 13.

84

- LUC. 22.** **IOAN. 18.** Antequā gallus cantet, ter me negabis: neque item Lucæ & Ioannis sententiæ, ut fã quoque in Matthæo cap. uigefimo sexto, numero 251. uisum est, ubi diximus istud non de inceptiōe gallicinij, sed de finitiōe intelligendum esse. Et Marcus qui fuit discipulus Petri, & eius iugis (ut aiunt) comes, & assecla, potuit facile (quod perueris simile est) ex Petro didicisse dominum ipsi dixisse hæc uerba, aut quæ æque polleant & idem significēt: Priusquam gallus bis uocem dederit (id est cantauerit) ter me negabis: quod perinde est ac, Non absoluetur hac nocte gallicinium, siue non desinet gallus canere, priusquam ter me negaueris. Quod & uerissimum, omnium euangeli starum testimonio, fuit. Addit autem ad Matthæum, ludā ubi dixisset turba: Quen cūque osculatus fuero, ipse est, tenete eum: adiecisse, Et ducite caute. Quod perfidus Iudas ideo dicebat, quod dominum aliās è manibus ipsum perdere uolentium (quis enim dubitet?) elabi uiderat, ut cum uoluerunt eum lapidare, & cum uoluerūt eum de supercilio montis præcipitem dare. Fortè enim uerebatur, ne si non perduceretur ad principes sacerdotum, quibus se traditurum illum pactus fuerat, iacturam faceret triginta numerorum argenteorum, aut certè id aliquatenus sibi incōmodaret. O misera & summè damnabilis auaritia, quæ perditissimum Iudam obsequentem diabolo, eiusq; ministris eò perpulit, ut studeret illis tam fidelis esse, ut dei quoq; filium traderet, et timeret ne uirtus diuina impediret, ne fidē datā integre seruaret: quāuis perfidissimam, & quæ omnē etiā quæ unquā fuit, quæ ue futura sit, uincebat infidelitatē. Cætera ut in Matthæo cap. uigefimo sexto, numero 256. intelligenda sunt. Deinde subdit Marcus de uno apostolorū, qui educto gladio amputauit auriculā cuidā seruo
- 85** » summi pontificis, dicens. ¶ Unus autem quidam de circūstantibus, educens gladiū » percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculam. Et respondēs **I E S U S,** » ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & lignis, cōprehendere me: Quoti » die erā apud uos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur scripturæ. » Tunc discipuli eius relinquentes eū, omnes fugerūt. Adolescens autē quidam seque » batur eum amictus sindone super nudo, & tenuerūt eum. At ille reiecta sindone, nu » dus profugit ab eis. ¶ Is qui eduxit gladium, & percussit seruum summi pontificis, » ex Ioanne fuit Petrus. Sed inquires: cum Marcus fuerit contubernalis Petro, cur non » **IOAN. 18.** aperte scripsit, Petrū eū fuisse, qui gladiū eduxit, cum et alio qui id ex Petro nosse ma » nifeste potuerit: Certū est ita uisum fuisse spiritui sancto, & uerissimile Petrū nō dixisse Marco se eduxisse gladium, sed quendam ex circūstantibus: ne se animosiores cæ » teris apostolis predicando, uideretur sibi arrogare gloriam: & eam quidē inanem & uanam. Neque decebat Petrum id de se narrare, sed potius quod dominū ter negasset ante finitum gallicinium. Et id quidem ad suam cōfusiōnē, ac uerius humiliatiōnis confessionem ante deum, & ad dicti ueridici domini sui approbationem. Porro hæc particula, Sed ut impleantur scripturæ, concisa est: quasi diceret dominus, cuius uerba sunt hæc: Sed ita factum est, fieri ue oportuit, ut impleantur scripturæ: ut & hæc particula capite sequenti, numero 90. posita. Et cum ascendisset turba, cœpit rogare sicut semper faciebat illis. quæ sic intelligenda est: Turba cœpit rogare ut Pilatus faceret sicut semper faciebat, sicut facere consueuerat illis. Et hic modus loquendi apud Hebræos haud infrequens est. Cæterum de scripturis, quæ tunc erant implendæ, hæc esse uidetur, sed in figura. Et edent carnes nocte illa. Et subdit: Sic autē comedetis illū: Renes uestros accingetis, & calceamēta habebitis in pedibus, tenētes baculū in manibus, & comedetis festināter. Nō tenuerūt autē eū in tēplo, quia nō erat locus pditionis, & dispergendarū ouiu. at utrūq; fieri oportebat, sicut scriptū est: Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationē. & Percutiā pastorē, & dispergēt oues. quorū hoc de undecim apostolis: illud uero de Iuda proditore intelligit. nā Iudas cū traderet eū, ait: Aue rabbi, & osculatus est eū, & paulopost cæteri discipuli eius, relin-

eius, relinquentes eum, omnes fugerunt: sicut & de illis, ut iam uisum est, scriptum erat. Sed adijcit Marcus, quod non habet Matthæus, de adolescentulo, qui inuolutus linteo, cum alioqui toto corpore esset nudus, sequebatur eum: quem ministri Satanæ, aut certe qui è cœtu iuniores erant, putantes eum aliquem è necessarijs illius esse, tenuerunt. At ille reiecto linteo, è manibus eorum elabens, nudus aufugit ab eis: in pernicipitate pedum salutis suæ præsidium collocans. Hunc autem quidam, sed nulla (ut autumno) ratione fuisse Ioannem euangelistam putauere: quod & minus uerisimile esse in libello de Anna aliquando disseruimus. Tum quod Ioannes non esset adolescens, sed paulo inferior ætate CHRISTO: tum quod fugerat cum cæteris, quod etiã hic ait Marcus: Relinquentes (inquit) eum, omnes fugerunt. Præterea ut erat in mensa, cum Petro & Iacobo accitus à domino, astitit ei in horto. At quis putet eum amictum linteo, & alioqui toto corpore nudum, cœnæ domini interfuisse? Et quàm ridiculi sunt, qui aiunt tunc eum sic, id est reiecta sindone, nudum ad uirginem profugisse? Quem ergo putabimus hunc fuisse adolescentem? Cur non, & multo quidem rationabilius, quendam è pago Gethsemani, aut è uicina domo, in cuius spaciolo horto erat dominus cum discipulis suis: quos aliquãdiu, dum oraret, ad iactum lapidis reliquerat? qui cum in stratu iaceret, tumultu facto excitus, è stratu profilierat accepto linteo, & sequebatur cupiens rescire quid hoc rei esset: qui ubi manum satellitis aut aliorum adolescentum sensisset, relicto linteo, nudus ad stratum suum cum magno metu recurrit: & quod reliquum fuit noctis, forte sine linteo (reiecta enim sindone, nudus aufugit ab eis) sed non sine tremore peregit. Hoc enim non uero absimile uidetur. Satis quoque erat, si non etiã supra quàm satis, Ioannem semel cum cæteris apostolis dominum suum reliquisse. Adhæc, ubi tam promptum recepisset indumentum, ut statim integre uestitus dominum in domum Annæ assequi ualuisset? Cætera ijs quæ Matthæus tangit capite uigesimo sexto, numero 257, communia sunt. Deinde subdit Marcus, ad quos in Hierusalem ministri Satanæ adduxerunt dominum, dicens. ¶ Et adduxerunt IESVM ad summum sacerdotem, & conuenerunt omnes sacerdotes & Scribæ & seniores. Petrus autem à longe secutus est eum usque intrò in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. Summi uero sacerdotes, & omne conciliū quærebant aduersus IESVM testimonium, ut eum morti traderent: nec inueniebant. Multi autem testimonium falsum dicebant aduersus eum, & conuenientia testimonia non erant. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant aduersus eum, dicentes: quoniam nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & post triduum aliud non manufactum ædificabo. Et non erat conueniens testimonium illorum. Exurgens autem summus sacerdos in medium, interrogauit IESVM, dicens: Non respondes quicquam ad ea quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es CHRISTVS filius dei benedicti? IESVS autem dixit illi: Ego sum: Et uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem cum nubibus cœli. Summus autem sacerdos scindens uestimenta sua, ait: Quid adhuc desyderamus testes? Audistis blasphemiam. Quid uobis uidetur? ¶ Hic summus sacerdos ex Matthæo & alijs euangelistis, erat Caiphas. Nam quanquam dominus ex Ioanne prius ad Annam ductus est (qui quidem & si ex Ioanne esset pontifex, apud quem & domino dictum est: Sic respondes pontifici? at non erat anni illius summus pontifex: sed focer summi pontificis anni illius Caiphæ, qui eius filiam duxerat uxorem) Matthæus tamen & Marcus adductionem illam ad Annam omiserunt. Et quæ hic dicuntur, omnia similes cum Matthæo cap. 26. numeris ducentesimo quinquagesimo octauo, & aliquot sequentibus, habent intelligentiã. Subdit Marcus quomodo audita summi sacerdotis malignitate, mentis filium dei, qui gloria est patris, in deum blasphemasse,

86

Ioan. 18.

- 87 » & nō amplius opus esse testibus: omnes condēnauerūt eum esse reum mortis: & qui-
 » dam uarijs eum affecerunt opprobrijs, dicens. ¶ Qui omnes condēnauerunt eum
 » esse reum mortis. Et cōperunt quidam conspuere eum, & uelare faciem eius, & cola-
 » phis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza. Et ministri alapis eum cædebant. ¶ Qui om-
 » nnes, scilicet summi sacerdotes, & omne concilium quod cōgregatum fuerat. Non
 ergo intellige hoc ad turbam, quæ dominū adduxerat, referri. Sed quod adijcitur de
 foæda sputorum iniectioe, quibus sanctam faciem cōspurcauerunt, in quam desyderat
 angeli prospicere: de uelatione, de colaphis & alapis: hoc ad parasitos illorum spectat,
 quibus ut sanaticis quibusdam satellitibus summus sacerdos, & qui concilio aderant,
 erant cōstipati, ut summus tenebrarum princeps suis furijs ac eumenidibus. Porro ex
 testimonijs non poterant condēnare eum esse reum mortis: quia nullum ex lege ui-
 debatur habere sufficientem ad hoc faciendum, prætextum. At blasphemia in deum,
 cōdēnationi dubio procul erat obnoxia, ex Leuitici 24. ubi dicitur: Homo qui ma-
 ledixerit deo suo, portabit peccatū suum. Et qui blasphemauerit nomen domini, mor-
 te moriatur. Quare simul ac dominus dixit se esse CHRISTVM: & quod uisuri essent
 filium hominis sedētem à dextris uirtutis dei, & uenientem cum nubibus cœli, quod
 uerissimum erat: cōcilium Satanae dixit, quod blasphemauit, & in ipsum quidem de-
 um. Verum non ille, sed ipsi in deum blasphemauerūt: ut de eis scribit Esaias: Væ gen-
 ti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis: dereliquerūt do-
 minum, blasphemauerunt sanctum Israël, ab alienati sunt retrorsum. Et alibi: Væ, qui
 dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tene-
 bras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Et subdit: Abiecerunt enim le-
 gem domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt. Quod nimirū
 uel maxime admiserūt, cum dixerunt: Blasphemauit, au distis blasphemiam? Quæ autē
 hic tractantur, ijs quæ Matthæus habet capite uigesimo sexto, numero 262. commu-
 nia sunt. Deinde prædictionē domini ueram ostendens Marcus, aperit quo pacto Pe-
 trus antequam gallus bis cantasset, ter dominum negauerit, dicēs. ¶ Et cum esset Pe-
 trus in atrio deorsum, uenit una ex ancillis summi sacerdotis. Et cum uidisset Petrum
 calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum IESU Nazareno eras. At ille negauit,
 dicēs: Neque scio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit.
 Rursus autem cum uidisset illum ancilla, cœpit dicere cūstantibus: quia hic ex illis
 est. At ille iterum negauit. Et post pusillum, rursus qui astabant, dicebant Petro: Verē
 ex illis es: nam & Galilæus es. Ille autem cœpit anathematizare & iurare, quia nescio
 hominē istum quem dicitis. Et statim gallus iterum cantauit. Et recordatus est Petrus
 uerbi quod dixerat ei IESVS: Priusquam Gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit
 flere. ¶ De trina negatione Petri haud aliter loquitur atq; Matthæus ca. uigesimo se-
 xto, numero 263. nisi quod addit post primam negationem, Petro ianuam atrij egres-
 so, gallum semel cantasse: deinde, ubi Petrus secundo & tertio negauit, statim iterū
 gallum cantasse. Et audito secundo gallicinio, Petrum recordatum fuisse ueridici uer-
 bi IESU, quod dixerat: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis: & tum quoque
 eundem cœpisse flere, & etiā amare ex Matthæo. Imitantes ergo Petrum, quoties
 infinitam dei bonitatem offendisse recordamur, prorumpamus in fletum, & si possu-
 mus, etiā amarū: non tā miseriam nostram, quā dei offensam deplorantes: exciter
 dei intuitus lachrymas, non nostri: & per totam uitā nostrā quotiescūq; meminimus,
 pœnitudinē ducamur. Et cum Petro assequemur ueniam ab eo qui Petrum respe-
 xit, qui ueram dat pœnitentiā, qui solus peccata remittit: sic enim paratis, dispositisq;
 remissionē immittit, suamq; indes infundit adaugetq; gratiā. Per quem, & cum quo
 summo patri æterno in spiritu sancto honor, gloria, & potestas in omnia seculorum
 secula. Amen.